

Зачарована Десна (стислий переказ)

Олександр Довженко

Дедалі частіше автор згадує своє дитинство, мрії, перші дитячі захоплення...

Дуже гарно і весело на городі, на ньому є всі овочі та фрукти, які тільки можна уявити. Все це саджає невгамовна мати. Ми, немов серед лісу, блукали в густому тютюні.

Мій дід був схожий на Бога (порівнює з образом святого Миколая), а батько на Феодосія. Дід вмів писати і читав псалтир, але мати, що він чорнокнижник. Ми не вірили, обороняли його від нападків матері. Дід завжди говорив "А от колись було...". Під його історії ми засипали на сіні під дубами біля зачарованої Десни.

Дід дуже любив сонце і ще дужче любив кашляти. Той кашель не міг ніхто передражнити. Одного разу, тікаючи від цього кашлю, я стрибнув у тютюн. Попрямував до огірків, наївся пуп'янків, потім з собакою Піратом полізли до моркви. Тут мене побачила бабка і почала дуже сильно лаятись. Так, як дід любив сонце, то вона так любила прокльони.

Наша хата була дуже мальовнича, мовби просто із землі виросла. В ній висіли гарні картини та образи. Найбільше ми боялись картини жахливого божого суду. Дивлячись на неї, я уявляв, що кожний з нашої родини буде робити за свої гріхи. Батько пив, бабка лаялась, дід був чорнокнижником, брат Оврам таскав з комори сало в піст... От і я вже не святий, бо тягав моркву. Надивившись на картину і не знайшовши себе, я побіг за дідом і ліг у човен. Там я вирішив робити тільки добрі справи. Я задумав здоровкатись зі всім чемними людьми, але одразу передумав, коли мене вилаяв дід Захарко щоб я його не дратував.

Злякавшись, я побіг, заліз у човен, ліг і почав думати, що мені подобається, а що ні, що є приємного і неприємного. Більш за все мені подобалась музика — музика природи. Я заснув, і щось дуже приємне мені снилося біля Десни.

Було у мене в дитинстві чотири няньки. То були мої брати. Вони померли разом від пошесті. Батькове горе було глибшим за темну ніч. Він прогнав попа і сказав, що ховатиме дітей сам. Батько був дуже гарним, виглядав як лицарі або апостоли на картинах. "Голова в нього була темноволоса, велика і великі розумні сірі очі, тільки в очах чомусь завжди було повно смутку". І все, що він робив, добре у нього виходило. Єдине негарне — це його одяг.

А одного разу з ранку було щось не те, щось дивне. Мати плаче, щоб не ображався дід — то вмерла баба. Нікому більше не буде та баба докоряти, нікого не буде кляти, і яка мені з того була радість. І всі тварини, вся природа радіє, коли помирають прабаби, тим більше зимою в старих хатах.

Того ж дня до нас заїхали сліпці-жебраки. Мати їх боялася, але все одно щедро наділяла. Керував сліпцями керував ватаг Богдан Холод. Він не просто прохав — він вимагав данину. Співають сліпці страшно, про пекельні муки.

Ми дружили з природою і жили з нею в гармонії. Але іноді Десна розливалася і заливала цілі села. І можна складати книжки, як ми з батьком і дідом рятували людей і тварин. Одного разу перед паскою вода прибувала дуже швидко, дзвеніли дзвони всі були на ногах. Тоді поліцейський наказав батькові рятувати людей у сусідньому селі. Гріх, але на Великдень ми пропустили службу та поплили човном рятувати людей. Село було зовсім іншим, всі доми затоплені мало не до стріх і з села замість "Христос воскрес" тільки і було чути "Рятуйте!". Тільки дід Ярема сидів на даху спокійний, бо завчасно переніс все на стріху разом з тваринами. І от поплили духовні особи між домами і почали кропити паски та крашанки. Люди все гнівались на попів, що допустили такого лиха на Великдень. Пливе батько і збирає в свій човен тварин з дахів. Також він витяг отця Кирила за золотий ланцюг до свого ковчегу з коровами та овечками. Загалом — цікаво мені було.

А через пів століття щезло село, але не через воду, а через вогонь війни. І згоріла церква разом з людьми у вогні фашистського суду. "Горів і я тоді в тім вогні, загинув усіма смертями людськими, звірячими, рослинними: палав, як дерево чи церква, гойдався на шибеницях, розлітався прахом і димом од вибухів катастрофічних". Я зрозумів, що як митець, я повинен показувати іншим, що життя гарне, що воно є найбільшим і найвеличнішим з усіх благ.

Якось ми вирушали на косовицю. Того року вона розпочалася пізно. Мама дуже не хотіла мене відпускати з дому, бо мене комарі з'їдять, утоплюсь в Десні, впаду у прірву, вкусить гадюка, заріжусь косою і багато чого іншого. До Десни п'ять верст складної дороги, я лежу у возі і непомітно для себе засинаю. Прокинувся — коси вже дзвенять, пахне в'ялою травою, на річці краса. А в кінці косовиці косарі завжди похмурі, бо треба ділити копиці сіна. І починають усі батьки битись, і ми з дітьми теж. Не воювали тільки коні. Батьки й діди рубають один одного сокирами, ллється кров казанами... Але підвечір побоїща закінчувались, і завжди щасливо, всі цілі. Дід починає розповідати, що раніше все було краще. Була ворона, яка завідувала погодою. Самійло — кращий косар, орудував косою немов маляр пензлем.

Мисливець Тихон кульгавив, тому всі качки впізнавали його здалеку і ховались. Була у мисливця дуже стара рушниця, до якої курок він завжди забував, коли збирався на полювання.

Диких тварин водилось мало, навіть вовків майже не було. Але якось ми з батьком пливли річкою, я загадав "Явися на березі лев" — і ми побачили лева, дуже страшно рикнув він, стрибнув, і все. Наступного дня казали, що то він вибіг з поламаної клітки мандрівного звіринця під час аварії поїзда, його зловили через тридцять верст.

Був у нас собака Пірат, старий та поважний. То був пес-трудяка, завжди за власною ініціативою допомагав нам у городі. Був ще цуценя, також Пірат, дуже любив гру. Коні — старий і невеселий Мурай і розумний та добрий Тягнибіда. Чув я, як ті коні вночі між собою розмовляють, не розуміють, чому на них батько так кричить, навіщо б'є. Я йшов вночі до них, а мене знову переносили до хати. Ніколи я не продам своїх коней.

Повів мене батько до школи. На запитання вчителя "Как зовут твоего отца?" я

тільки і відповів "батько". Вчитель вирішив що я "не развитой" і ми пішли зі школи.

Було багато чого в житті моїх батьків — плачу, жалю, і важкої роботи. Це тому що вони не знали як, не могли змінити своє життя.

"Тільки було це так давно, що майже все вже розтануло в далеких мареві часу, як сон, і потонуло. Одна лишень Десна залилася нетлінною у стомленій уяві. Свята чиста ріка моїх дитячих незабутніх літ і мрій", — писав Олександр Довженко. Нема тепер таких річок, як колись була Десна". Уже і таємниць немає, і ясно скрізь.